

ЎЗБЕКИСТОНДА МУРОБАҲА АСОСИДА ИСЛОМИЙ ХИЗМАТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛЛАРИ

Тошкент кимё халқаро университети магистранти

Рахмонов Қурвонбек Салимжон ўғли

Аннотация: Ушбу мақолада Ўзбекистонда ислом молияси тизимини ривожлантиришида муробаҳа шартномасининг аҳамияти, унинг иқтисодий моҳияти ва амалий қўлланилиши имкониятлари илмий таҳлил қилинган. Шунингдек, мамлакатда исломий молия хизматларининг ҳозирги ҳолати, мавжуд муаммолар ва уларни бартараф этиши йўллари кўриб чиқилган. Муаллиф томонидан муробаҳа механизмини жорий этиши орқали молиявий инклюзияни ошириши, банк хизматларини диверсификация қилиши ва иқтисодий барқарорликни таъминлаш бўйича таклифлар ишлаб чиқилган.

Калим сўзлар: муробаҳа, ислом молияси, банк хизматлари, молиявий инклюзия, шариат, иқтисодий барқарорлик, Ўзбекистон.

Annotation: This article analyzes the importance of Murabaha contracts in the development of Islamic finance services in Uzbekistan. It examines the economic essence of Murabaha, current conditions of Islamic financial services, and key challenges in implementation. The study proposes practical solutions for improving financial inclusion, diversifying banking services, and ensuring economic stability. The results have both theoretical and practical significance for the development of Islamic finance in Uzbekistan.

Keywords: Murabaha, Islamic finance, banking services, financial inclusion, Sharia, economic stability, Uzbekistan.

Аннотация: В данной статье рассматривается значение договора муробаха в развитии исламских финансовых услуг в Узбекистане. Анализируются его экономическая сущность, текущее состояние исламских финансовых услуг и существующие проблемы. Предложены пути

совершенствования финансовой инклюзии и диверсификации банковских услуг. Результаты исследования имеют научное и практическое значение.

Ключевые слова: *муробаха, исламские финансы, банковские услуги, финансовая инклюзия, шариат, экономическая стабильность.*

Кириш

Замонавий иқтисодий шароитда молия тизимининг диверсификацияси ва барқарор ривожланиши миллий иқтисодиётнинг муҳим устувор йўналишларидан бири ҳисобланади. Жаҳонда ислом молияси бозорининг жадал суръатларда ўсиб бораётгани мазкур соҳанинг иқтисодий самарадорлигини ва унинг барқарор молиявий механизм сифатида шаклланаётганини кўрсатмоқда. Шу нуқтаи назардан, Ўзбекистонда ҳам ислом молияси инструментларини жорий этиш ва уларни миллий иқтисодиётга интеграция қилиш долзарб масалалардан бирига айланди.

Ислом молиясининг асосий механизмларидан бири бўлган муробаха шартномаси амалиётда кенг қўлланилаётган молиявий инструмент ҳисобланади. Ушбу шартнома орқали молиявий институтлар товарни харид қилиб, уни белгиланган устама билан мижозга сотади. Бу эса фоизсиз молиялаштириш тамойилларига тўлиқ мос келади ва ислом ҳуқуқи талабларига зид эмас.

Ўзбекистонда сўнгги йилларда ислом молиясига қизиқиш ортгани, аҳоли ва тадбиркорлар орасида фоизсиз молиявий хизматларга бўлган талаб ўсиб бораётгани кузатилмоқда. Бироқ мазкур соҳада ҳуқуқий база, институционал инфратузилма ва мутахассислар тайёрлаш масалалари етарли даражада ривожланмаган. Шу боис, муробаха асосида хизматларни ривожлантиришнинг илмий асосларини ишлаб чиқиш муҳим аҳамият касб этади.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Ислом молияси назарияси ва амалиёти халқаро илмий адабиётларда кенг ўрганилган. Ушбу соҳада Muhammad Ayub муробаха шартномасини ислом банкчилигининг асосий инструментларидан бири сифатида

таърифлайди. Шунингдек, Abdul Wahab Dusuki муробаҳа операцияларининг шаффофлик ва рискларни бошқаришдаги аҳамиятини таъкидлайди. Zamir Iqbal ва Abbas Mirakhor тадқиқотларида ислом молияси глобал молиявий тизимнинг муҳим қисми сифатида баҳоланади. Mahmoud El-Gamal эса исломий молиявий инструментларнинг замонавий иқтисодиётга интеграциясини таҳлил қилади. Шу билан бирга, Tariqullah Khan ва Habib Ahmed ишларида рискларни тақсимлаш ва барқарорлик масалалари кўриб чиқилган. Monzer Kahf ислом молиясининг ижтимоий адолатга қўшаётган ҳиссасини ёритади. Rodney Wilson ва Simon Archer эса ислом банкчилигининг институционал ривожланишини таҳлил қилган. Умуман, мазкур олимлар ишлари муробаҳа механизмларининг самарадорлиги ва уни миллий иқтисодиётга жорий этишнинг илмий асосларини шакллантиришда муҳим аҳамиятга эга.

Тадқиқот натижалари ва таҳлил

Муробаҳа асосида молиялаштириш механизми иқтисодиётда реал секторни қўллаб-қувватлашга хизмат қилади. Ушбу моделда банк ёки молиявий институт товарни ўз маблағи ҳисобидан харид қилади ва кейин уни миқдорга белгиланган устама билан сотади. Бу жараёнда фоиз элементлари мавжуд эмаслиги исломий молия тамойилларига мос келади.

Қуйида муробаҳа хизматларининг иқтисодий кўрсаткичлари таҳлили келтирилган.

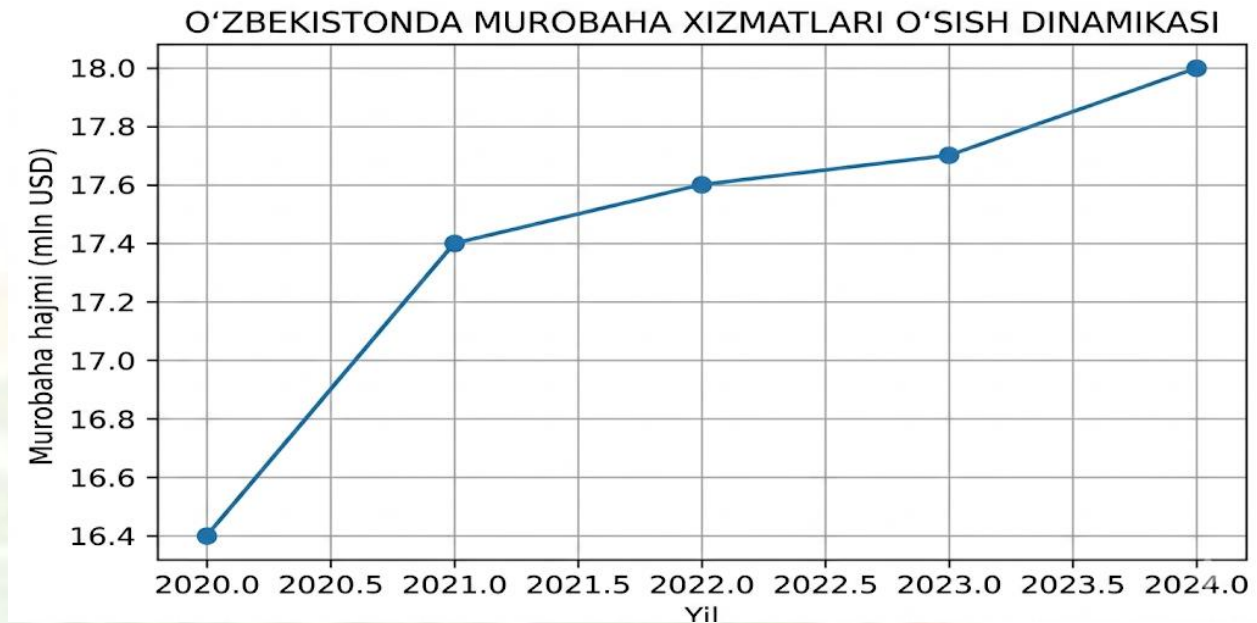
1-жадвал. Муробаҳа хизматларининг асосий кўрсаткичлари

Кўрсаткич	Мазмуни
Савдо ҳажми	Муробаҳа асосида амалга оширилган операциялар қиймати
Даромад даражаси	Устама орқали олинган фойда
Риск даражаси	Қарздорлик ва бозор рисклари
Ликвидлик	Активларни пулга айлантириш тезлиги

Ушбу кўрсаткичлар муробаҳа хизматларининг барқарор ва самарали молиявий инструмент эканини кўрсатади. Айниқса, риск даражасининг нисбатан пастлиги уни анъанавий кредитларга нисбатан устун қилади.

Муробаҳа хизматлари динамикасини қуйидаги график орқали ифодалаш мумкин.

Ушбу график маълумотлар муробаҳа хизматларига бўлган талабнинг йилдан-йилга ортиб бораётганини кўрсатади. Бу эса аҳоли ва тадбиркорлар томонидан исломий молиявий инструментларга бўлган ишонч ортиб бораётганини англатади.

Муробаҳа хизматларини ривожлантириш иқтисодиётга бир қатор ижобий таъсир кўрсатади. Биринчидан, молиялаштириш жараёни реал активларга асосланган бўлади. Иккинчидан, рисклар адолатли тақсимланади. Учинчидан, иқтисодий барқарорлик таъминланади.

Муробаҳа асосида хизматларни ривожлантириш йўллари

Ўзбекистонда мазкур соҳани ривожлантириш учун институционал ва ҳуқуқий асосларни такомиллаштириш муҳим аҳамият касб этади. Аввало, ислом молиясига оид қонунчилик базасини яратиш ва уни халқаро стандартларга мослаштириш талаб этилади. Шу билан бирга, банк тизимида исломий молия бўлимларини ташкил этиш орқали ушбу хизматларни кенгайтириш мумкин.

Иқтисодиётда рақамли технологияларни жорий этиш муробаҳа хизматларининг самарадорлигини оширади. Финтех ечимлари орқали шартномаларни автоматлаштириш, рискларни баҳолаш ва мижозлар билан ишлаш жараёнларини соддалаштириш мумкин.

Шунингдек, кадрлар тайёрлаш масаласига ҳам алоҳида эътибор қаратиш зарур. Ислом молияси соҳасида малакали мутахассислар етишмаслиги мазкур йўналиш ривожланишини секинлаштиради.

Хулоса

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, муробаҳа асосида исломий молиявий хизматларни ривожлантириш Ўзбекистон иқтисодиёти учун истиқболли йўналиш ҳисобланади. Ушбу механизм орқали молиялаштириш жараёнида адолат, шаффофлик ва барқарорлик таъминланади.

Муробаҳа хизматларини кенг жорий этиш орқали иқтисодиётда инвестиция фаоллигини ошириш, кичик бизнесни қўллаб-қувватлаш ва аҳолининг молиявий хизматларга бўлган ишончини мустаҳкамлаш мумкин. Шу билан бирга, мазкур соҳани ривожлантириш учун ҳуқуқий база, институционал инфратузилма ва кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш зарур.

Келгусида ислом молияси инструментларини янада кенг жорий этиш орқали миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини ошириш ва барқарор иқтисодий ўсишга эришиш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг «Марказий банк тўғрисида»ги Қонуни. – Тошкент, 2023. – 45 б.
2. Ўзбекистон Республикасининг «Банклар ва банк фаолияти тўғрисида»ги Қонуни. – Тошкент, 2019. – 52 б.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йилда молия бозорини ривожлантиришга оид қарори. – Тошкент, 2024.
4. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки. Банк тизими бўйича статистик маълумотлар. – Тошкент, 2025. – <https://cbu.uz>

5. Islamic Financial Services Board. Guiding Principles on Islamic Finance. – Kuala Lumpur, 2022.
6. Ayub M. Islamic Banking and Finance: Theory and Practice. – Karachi: State Bank of Pakistan, 2020. – 480 p.
7. Dusuki A.W. Islamic Financial System: Principles and Operations. – Kuala Lumpur: IBFIM, 2021. – 350 p.
8. Iqbal Z., Mirakhor A. An Introduction to Islamic Finance: Theory and Practice. – Singapore: Wiley, 2021. – 320 p.